

Tieteenalakohtaisuus ja monitieteisyys Euroopan integraation tutkimuksessa¹

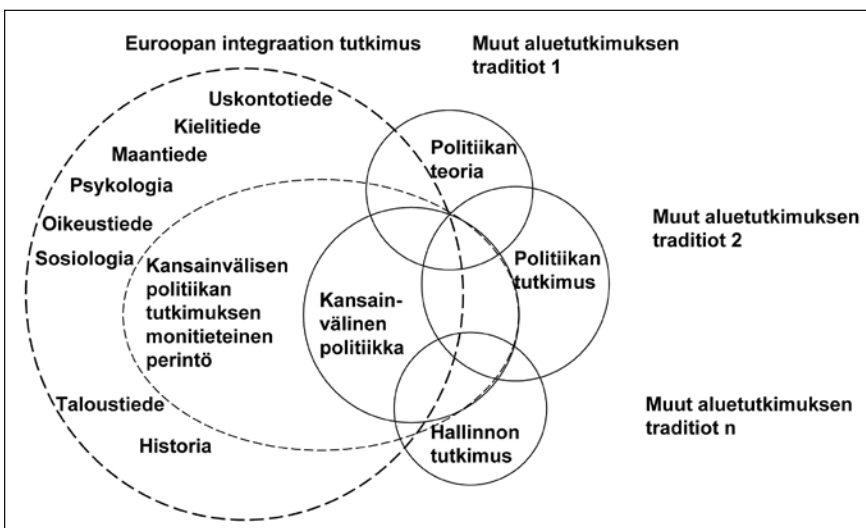
PAMI AALTO

Johdanto

Euroopan integraation tutkimus on tänä päivänä ja myös juuriltaan monitieteinen ala. Integraatiotutkimusta määrittää kysymys työnjaosta kansainvälisen politiikan, vertailevan politiikan tutkimuksen sekä muiden tieteenalojen välillä. Näihin kuuluvat muun muassa oikeustiede, sosiaalitieteet, taloustieteet, maantiede ja historia. Kun Euroopan integ-

raation tutkimus ymmärretään *myös* niin sanottua 'laajempaa Eurooppaa' koskevana – kuten haluan painottaa – eikä ainoastaan Euroopan Unionin sisästä integraatiota tutkivana tieteenalana, on syytä huomioida myös kulttuurintutkimus, filosofia, kielitieteet ja eri aluetutkimuksen traditiot.

Keskeisin rooli integraatiotutkimuksessa on silti historiallisesti ollut tieteenalalla, jota Suomessa on yleensä kutsuttu kansainväliseksi politiikaksi.

Kuvio 1: Euroopan integraation tutkimuksen kenttä

¹ Kirjoitus perustuu samannimiseen virkaanastujaisesitykseen Tampereen yliopistossa 6.2.2009 (pysyvä nimitys Jean Monnet –professuuriin, viran alana kansainvälinen politiikka, erityisesti Euroopan integraatio ja alueellinen yhteistyö).

Englanniksi nimi taas on yleensä *international relations* (IR), eli kansainväliset suhteet. Mutta kuten integraatiotutkimus, niin myös kansainvälinen politiikka on alun perin jo itsessään monitieteinen tieteenala (kuvio 1), ja sitä se oli erityisesti vielä kylmän sodan alkupuolella, kun integraatiotutkimus oli toden teolla käynnistymässä Euroopan institutionaalisen yhdentymisen motivoimana.

Kansainvälisen politiikan keskeisten teoriasuuntausten juuria voidaan etsiä vaikkapa kansainvälisen oikeuden, diplomatian historian, poliittisen filosofian, maantieteen tai geopolitiittisen tutkimuksen sekä taloustieteen tutkimuksesta. Esimerkiksi 1950-luvulla Quincy Wright tarkasteli teoksessaan *The Study of International Relations* (1955) kansainvälisen politiikan tutkimuksen suhteita noin pariinkymmeneen eri tieteen ja tutkimuksen alaan. Suurin piirtein tuohon asti kansainvälisen politiikan koulutusohjelmat Yhdysvalloissa olivat monitieteisiä. Ne koostuivat useiden eri laitosten ja tiedekuntien tutkijoiden opetuspanoksesta, kunnes voimakkaampi tieteenalan institutionalisointi alkoi teoreettisesti edistyneemmäksi katsottujen alojen kuten psykologian ja taloustieteen esimerkkien motivoimana. Johtava pohjoismainen kansainvälisen politiikan tutkija Ole Wæver (2007) onkin esittänyt, ettei kansainvälistä politiikkaa kyetä erottelemaan muista tutkimuksen aloista sen tutkimuskohteen erityisyyden perusteella, eikä liiemmin sen tutkimusmetodien tai keskeisimpien teorioiden perusteella, koska ne sisältävät huomattavia lainoja muilta aloilta. Sen sijaan kansainvälinen politiikka on parhaiten ymmärrettävissä eräänä hyvin institutionalisoituneena tutkimuksen alana oppituleineen ja koulutusohjelmineen ja julkaisukanavineen. Samalla sille on leimallista ns. 'suurten debattien' käyminen keskenään kilpailevien alan suurten teoriadebattien kesken, joilla kullakin on omat yhteytensä lähitieteisiin.

Tämä kansainvälisen politiikan sijainti tiedontuotannon paikkojen risteyskohdassa ei sellaisenaan vähennä sen 'omien' teorioiden selitysvoimaa niin yleisesti kuin Eurooppa-tutkimuksessa erityisestikään. Teoreettista ja metodista pluralismia ei nähdäkseeni myöskään tule automaattisesti lukea kansainvälisen politiikan tieteenalan heikkoutena, vaikka se onkin johtanut tieteenalan etääntymiseen alun perin tutkimistaan käytännöllis-

esti tärkeistä sodan ja rauhan kysymyksistä, joista Euroopan integraation tutkimus on tieteenalalla keskittynyt jälkimmäiseen (kts. Holsti 1985). Itse asiassa väitän, että asia on aivan päinvastoin. Monitieteinen perintö kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ja sen heijastukset jo itsessään monitieteisessä Euroopan integraation tutkimuksessa on ymmärrettävä toisaalta *voimavarana* ja toisaalta *haasteena*. Erityisen tärkeää tämä on nykyisessä tilanteessa, jossa yhteiskuntatieteellinen tutkimus ja akateeminen tiedonmuodostus ylipäättään on muuttunut yhä pirstaloituneemmaksi ja erikoistuneemmaksi.

Monitieteisyyden toteaminen voi olla tärkeää ymmärtääksemme tiedonmuodostuksen kokonaisuutta. Tämän termin pelkkä maininta ei sellaisenaan kuitenkaan johda uusiin tutkimuksellisiin avauksiin. Samalla on huomattava, että myös yhden tieteenalan perspektiivistä käsin voidaan tehdä tärkeää tutkimusta. Väitänkin, että tiedonmuodotuksessa tarvitaan siis niin kapeutta ja terävyyttä, kuin myös horisontaalista leveyttä ja moniperspektiivisyyttä. Millaista sitten tällaisen moniperspektiivisen tai monitieteisen tutkimuksen tulisi olla?

Kohti monitieteisten tutkimusohjelmien metodologiaa

Tieteenfilosofi Imre Lakatos (1970) on esitellyt tieteellisten tutkimusohjelmien metodologian. Lakatoksen tieteellisten tutkimusohjelmien metodologia viittaa ennen kaikkea luonnontieteiden tapaan muodostaa tietoa sekä siihen liittyvään kriteeristöön. Luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden tutkimuskohteet ovat toki hyvin erilaisia, jälkimmäisen ollessa voimakkaan idiosynkraattinen ja ajassa muuttuva. Lakatoksen tieteellisten tutkimusohjelmien metodologialla voidaan silti hedelmällisesti havainnollistaa tieteenalakohtaisuuden ja monitieteisyyden välistä jännitettä ja tasapainoa myös yhteiskuntatieteessä.

Lakatoksen tarkoittamat tieteelliset tutkimusohjelmat syntyvät yhden näkemyksellisen teorian ympärille. Tällaisen teorian kehittäjät muotoilevat teorialleen niin sanotun 'kovan ytimen' tai 'negatiivisen heuristiikan'. Se on sarja perustavia oletuksia, väitteitä ja malleja, joista teorian kehittäjät eivät *tietoisena metodologisena valintana* ole

valmiita tinkimään ja joita he pitävät puolustamisen arvoisina. Kyse ei silti ole dogmaattisuudesta, vaan aivan välttämättömästä aihe-alueen, lähtökohdan tai näkökulman valinnasta.

Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa tällainen 'negatiivinen heuristiikka' ei välttämättä ole kovinkaan laajaa. Tämä johtuu tieteenalan oman tutkimuskohteen monimutkaisuudesta luonteesta. Kullakin keskeisellä teoreettisella orientaatiolla on kyllä oma ydinväitteiden joukkonsa, samalla kun kaikki antavat *valtiolle* keskeisen roolin. Joissakin kansainvälisen politiikan tutkimusasetelmissa valtion käsite voi olla ratkaisujen lähde; joissakin valtio taas on tutkimuksen ongelma itsessään. Euroopan integraation tutkimuksessakin keskeisimmät lähestymistavat huomioivat valtion roolin, mutta määrittelevät sen eri tavoin. Näin sekä kansainvälistä politiikkaa että Eurooppa-tutkimusta kuvaa voimakas hajaannus ja teorioiden kirjo jo aivan perustavien oletusten tasolla.

Tieteellisten tutkimusohjelmien näkökulmasta katsottuna tämä ei välttämättä ole ongelmallinen tilanne. Lakatoksen esittämää tutkimusohjelmien metodologiaa voidaan nimittäin soveltaa hajaannuksen järjestämiseen ja teorioiden välisten yhteyksien johdonmukaiseen tarkasteluun. 'Negatiivisen heuristiikan' sijasta tässä on tärkeämpää Lakatoksen tarkoittama 'positiivinen heuristiikka'. Se tarkoittaa teorian ytimen ympärille jätettyä avoimempaa oletusten ja väitteiden joukkoa, joka tarvittaessa voidaan kyseenalaistaa ja kaataa, mutta joka sisältää myös käsityksen uusista ja hedelmällisistä teorian kehittämisen suunnista. Euroopan integraation tutkimuksen tapauksessa 'positiivisessa heuristiikassa' on nähdäkseni kyse ennen kaikkea uusien innovaatioiden mahdollisuuksista, jotka usein syntyvät tutkimusohjelmien laajentueessa ja näin teorioiden ja tutkimusalojen väistämättä kohdatessa toisensa.

Eri teorioiden ympärille syntyneet tutkimusohjelmat voivat siis kohdata toisensa ja oppia toisiltaan käsittämänsä 'positiivisen heuristiikan' puitteissa. Kun Euroopan integraatio ymmärretään maantieteellisesti ja tutkimuksellisesti monitieteisenä, käsittää se väistämättä lukuisia erilaisia tällaisia tutkimusohjelmia. Voin tässä ainoastaan lyhyesti luonnehtia näitä tutkimusohjelmia hyvin yleisellä tasolla.

Kansainvälisen politiikan suuret teoriat integraatiotutkimuksen ohjelmina

Euroopan integraation tutkimuksessa kansainvälisen politiikan 'suurten' teoriasuuntausten ympärille on kullekin muotoutunut tai muotoutumassa oma tutkimusohjelmansa. Nämä teoriasuuntaukset ovatkin riittävän laajoja ja samalla osin löyhiä, jotta ne vapaasti tulkittuna täyttävät Lakatoksen tarkoittaman tutkimusohjelman kriteerin eräänlaisesta teorioiden sarjasta tai yhteenkietoutuneesta joukosta (kts. Haukkala 2008, 38).

Ensimmäisenä näistä kansainvälisen politiikan suurista teorioista voidaan mainita *realistinen* teoriaperinne, joka ammentaa diplomatian historiasta ja on voimakkaan valtiokeskeinen. Vaikka integraation poliittisessa käytännössä puhutaan yleisesti ylikansallisuuden ja hallitustenvälisyyden historiallisesta jännitteestä, on realistisen *teorian* selitysvaima tämän päivän Euroopan integraation tutkimuksessa kovin rajallinen. Keskeisiä esimerkkejä tästä ovat realistiset perusoletukset yhteistyön tilapäisestä luonteesta ja instituutioiden rajallisesta roolista. Euroopan integraatiosta löytyy nimittäin yhteistyötä, ylikansallisia instituutioita ja keskinäisriippuvuutta jo puolen vuosisadan ajalta. Realistinen tutkimusohjelma onkin integraation alueella teorian kehittelyn osalta kutakuinkin pysähtyneessä tai taantuneessa tilassa (Collard-Wexler 2006). 1990-luvulla ilmestyneiden neo-realististen kritiikkien jälkeen uusia sovelluksia integraation tutkimukseen ei olekaan juuri enää syntynyt.

Sen sijaan rationaalista valintaa ja strategista käyttäytymistä korostavan *liberalistisen teorian* yhteyteen rakentunut tutkimusohjelma on kohtuullisen voimakas. Sen positiivinen heuristiikka on avautunut erityisesti taloustieteiden suuntaan mm. Andrew Moravcsikin (1998) luoman, runsaasti keskustelua herättäneen liberaalin hallitustenvälisyyden teorian myötä. Samalla tämä keskustelu on uusintanut liberalismille ominaista pirstaloitunutta teoriakenttää, joka käsittää useita erilaisia, sekä toimija- että rakennekeskeisiä kysymyksenasetteluja ja analyysin tasoja (kts. Panke ja Risse 2007, 91-98).

Konstruktivismin integraatiotutkimusohjelma on voimakkaan laajenemisen vaiheessa ja avoin sosiologian, sosiaalipsykologian, kulttuuritutkimuksen

sekä kielitieteistä lainattujen metodologioiden suuntaan (Christiansen, Jørgensen ja Wiener 1999).

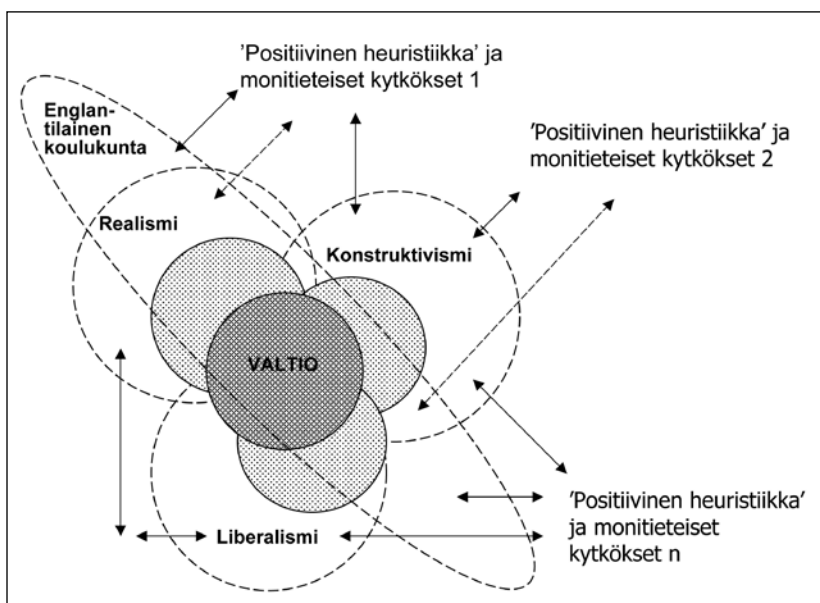
Kun konstruktivismista on jo tullut valtavirtaa erityisesti Euroopassa niin kuin myös Suomessa, niin kutsutun 'englantilaisen koulukunnan' Euroopan integraatiota tarkasteleva tutkimusohjelma on vasta käynnistymisensä esiasteella. Tämä ohjelma on silti nähdäkseni erityisen lupaava (Aalto 2007a). Yhtäältä 'englantilainen koulukunta' kykenee sulauttamaan itseensä monien muiden teoriasuuntausten 'kovaan ytimeen' kuuluvia käsitteitä. Toisaalta taas tämän teoriasuuntauksen sisältämä positiivinen heuristiikka on poikkeuksellisen vahva. Teoriasuuntauksen avoimuutta on perinteisesti hyödynnetty monitieteisiin avauksiin oikeustieteiden, historian tutkimuksen ja poliittisen filosofian suuntaan. Tätä potentiaalia ei kuitenkaan vielä ole juuri hyödynnetty Euroopan integraation tutkimuksessa. Teorian kenties keskeisimmän tämän päivän teoreetikon, Barry Buzanin (2004) uusissa avauksissa monitieteinen perinne unohdetaan liikuttaessa tieteenalakeskeisempään suuntaan (Harle 2009).

Näiden neljän suuren kansainvälisen politiikan teoriasuuntauksen lisäksi integraatiotutkimuksessa vaikuttaa joukko erikoistuneita integraatioteorioita kuten neofunktionalismi sekä muut klassiset integraatioteoriat. Näiden piirissä tänä päivänä harjoitettavan tutkimuksen määrä on silti melko vähä-

nen (kts. silti mm. Börzel 2005), ja tuskin omaa samanlaista laajentumispotentiaalia kuten vaikkapa konstruktivismi ja osittaisin varauksin 'englantilainen koulukunta' (kuvio 2).

Kansainvälisen politiikan integraatioteoriat tutkimusohjelmina

Karkeana yleistyksenä voidaan anoa, että kansainvälisen politiikan suuria teoriasuuntauksia määrittää jonkinlainen pyrkimys *nomoteettisuuteen* eli yleistyksiin ja lainalaisuuksiin. Erityisesti näin on realismin ja liberalismien osalta. Konstruktivismin ja 'englantilaisen koulukunnan' osalta voidaan puhua pyrkimyksestä yleisten tutkimusta määrittävien perusolettamusten ja suurten käsitteiden muotoilemiseen. Samalla kukin näistä teorioista on ainakin jossakin määrin *synkroninen*, eli ne pyrkivät muodostamaan tutkimuskohteestaan horisontaalisen, asioiden välisiä suhteita tietyssä ajassa analysoivan poikkileikkauksen. Konstruktivismin ja 'englantilaisen koulukunnan', sekä osin myös realismin tapauksessa on myös *diakronisuus* eli historiallinen näkökulma keskeinen. Kun puhutaan kunkin teoreettisen suuntauksen soveltamisesta Euroopan integraation tutkimukseen, tulee esille *ideografinen* pyrkimys eli erityisiin, muun muassa maantieteellisesti rajattuihin aspekteihin paneutuva ote.

Kuvio 2: Kansainvälisen politiikan suuret tutkimusohjelmat ja monitieteiset kytkökset Eurooppa-tutkimuksessa

Muissa aluetutkimustraditioissa – kuten Väli-meri-tutkimus, Pohjois-Euroopan tutkimus, Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimus – historiallisia ja maantieteellisiä erityispiirteitä kartoittavat diakroniset ja ideografiset tutkimusotteet ovat omimmillaan. Tällöin juuri kiinnostuksen kohteena olevaa aluetta koskeva tieto on pääosassa yleisten teoreettisten pyrkimysten sijaan.

Siirtyessämme puhumaan diakronisuudesta ja ideografisuudesta kohtaamme myös Lakatoksen vaatimuksen, joka mukaan onnistuneissa tieteellisissä tutkimusohjelmissä on tapahduttava *sekä* teoreettista että empiiristä edistystä. Uusien teoreettisten mallien kehittämisen ohella on siis löydettävä uusia empiirisiä tosiasioita ja tuloksia. Tässä pyrkimyksessä diakronisuudella ja ideografisuudella on suuri rooli.

Pääväitteeni on, että *ollakseen uskottava tieteenala, Euroopan integraation tutkimus tarvitsee useita eri tutkimusohjelmia*. Niihin on lukeuduttava sekä tieteenalakohtaisia että monitieteisiä ohjelmia, jotka yhdistelevät yksittäisiä tieteenaloja ja mahdollisesti myös aluetutkimuksen traditioita. Tämä Euroopan integraatiota koskevan tiedon muodostuksen tarve kattaa siis niin nomoteettiset, synkroniset, ideografiset kuin diakroniset lähestymistavat. Euroopan integraation tutkimuksen koossapitämisen ja järjestämisen kannalta nomoteettisilla ja synkronisilla pyrkimyksillä tulee nähdäkseni olla keskeisin rooli. Ilman diakronista perspektiiviä päädytään kuitenkin helposti näköalattomuuteen – esimerkiksi pitämään oman aikamme Euroopan Unionia liiallisen ainutlaatuisena, vaikka historiallisia analogioita olisi osoitettavissa (mm. Wæver 1997; Zielonka 2007). Ideografisuus puolestaan antaa mahdollisuuden haastaa ja tarkistaa yleisiä teorioita ja malleja.

Euroopan energiapolitiittisen integraation tutkimusohjelma

Havainnollistan lopuksi väitettäni tieteenalakoh-taisuuden ja monitieteisyyden keskinäisriippuvuudesta ottamalla esimerkiksi eurooppalaisen energiapolitiikan tutkimuksen. Samalla korostan, että energiapolitiikan tutkimus on poikkeuksellisen kompleksinen alue, jolla tieteenalakohtaisuus koh-taa vahvemman monitieteisyyden haasteen kuin

monilla muilla alueilla (Strange 1989: 191). Energiapolitiikan tutkimus on myös osuvasti Euroop-pa-tutkimuksen haasteita kuvaava alue – Euroopan integraatio alkoi aikoinaan juuri tältä alueelta (Aalto 2007b) – mutta samalla se on tämän päivän integraatiotutkimuksessa vakiintumaton ja aliteo-retisoitu alue.

Tieteenalakohtaisten teorioiden osalta kansain-välisen politiikan integraatioteoriat valottavat muun muassa EU:n energiasisämarkkinoiden poliittisia perusedellytyksiä ja -ehtoja, yleisiä kehityslinjoja sekä hallitustenvälistä kamppailua niistä päätettäessä. Ne eivät kuitenkaan ratkaise sisä-markkinan toteutuksen oikeudellisia, teknologiaa tai taloustieteellisiä kysymyksiä.

Eurooppalaisen energiapolitiikan *kokonaisval-taisen* tutkimusohjelman perustana tulee toimia tutkimus energian talousmaantieteestä, infrastruktuurista ja teknologiasta. Tämä koostuu energia-ketjujen sosiomateriaalisesta rakenteesta, aina raaka-aineen erottelusta kuljetus-, jalostus-, varas-tointi- ja kuluttajamyyntiverkostoihin.

Toiseksi, tarvitaan teorioita energiaketjujen ja –muotojen rahoituskanavista, hinnanmuodostukses-ta ja taloudellisesta rationaliteetista. Tästä vastaa-vat taloustieteet ja liiketaloustieteet ja osittain kan-sainvälinen poliittinen taloustiede.

Kolmanneksi, tarvitaan tiedon sosiologista ja kognitiivista ymmärrystä energiapolitiikassa val-litsevien huomattavien epävarmuuksien ja puute-ellisen informaation vaikutuksesta toimijoiden tekemiin ratkaisuihin ja niiden perusteisiin. Täl-laisen tiedon tarve on nykyisessä energiattutkimuksessa täysin aliarvioitu – energiapolitiikassa joudutaan huomattavan usein toimimaan voimak-kaan kompleksisuuden oloissa, joissa informaatio on joko salaista tai vajaata. Tällöin sosiaalisen tie-donmuodostuksen tapojen tunteminen tulee tär-keäksi.

Lopuksi, tarvitaan kansainvälisen politiikan, vertailevan politiikan tutkimuksen ja vaikkapa oi-keustieteiden tuottamaa tietoa energiapolitiikan institutionaalisesta kehikosta niin kansallisella, eu-rooppalaisella kuin myös kansainvälisellä tasolla. Tämä käsittää paitsi energiasektorin laillisen sääte-lyn, niin myös energian tuottajavaltioiden, ener-giatoimitusten kauttakulkumaiden ja energian os-tajamaiden väliset suhteet ja sopimukset, samoin

kuin energiakauppaan vaikuttavat kansainväliset instituutiot.

Näin muotoillun energiapolitiikan monitieteisen tutkimusohjelman haaste on yhteisen viitekehyksen hahmottamisessa (vrt. Güllner 2008). Nähdäkseeni riittävä tutkimuksen kentässä vaikuttavia yllä mainitsemiani perustekijöitä, tutkittavia toimijoita sekä rakenteita järjestävä kehys voidaan kuitenkin rakentaa yhdistelemällä poliittisen talouden perspektiivejä kansainvälisen politiikan konstruktionismiin ja sosiologian strukturalistiseen teoriaan (Aalto, Dusseault, Kennedy ja Kivinen ilmestyy).

Samalla tällaisen tutkimusohjelman tarve valottaa Euroopan integraation tutkimusohjelmallisia haasteita äärimmäisellä tavalla. Näitä pohdittaessa on eroteltava yksittäisen tutkimuksen ja toisaalta tutkimusohjelman tarpeet. Yksittäinen tutkimus voidaan kohdistaa tarkoin määriteltyyn kysymykseen, jota tarkastellaan yhden tieteenalan teorioiden puitteissa. Kun taas puhutaan muotoutumassa olevista kokonaisista tutkimusalueista kuten eurooppalaisen energiapolitiikan, ympäristöpolitiikan tai vaikkapa siirtolaisuuden tutkimuksesta, ajaututaan näiden aiheiden kompleksisuuden vuoksi lähes vääjäämättä kohti monitieteisyyttä.

Lopuksi

Olen pyrkinyt väittämään, että kun monitieteisiä perspektiivejä harkitaan, on sen tapahduttava systemaattisesti ja perustellusti. Lakatosin esittelemä tieteellisten tutkimusohjelmien metodologia tarjoaa tähän joitakin hyödyllisiä välineitä. Erityisesti kun Euroopan integraation tutkimus on tänä päivänä yhä useammin nopeasti reagoivaa, ja kun siihen kohdistuu huomattavia yhteiskunnallisia panostuksia ja odotuksia, on ensiarvoisen tärkeää muodostaa perusteltu käsitys niistä suunnista, joista tärkeäksi koettua sekä teoreettista että empiiristä tietoa lähdetään hakemaan.

LÄHTEET

Aalto, Pami. 2007a. English School Perspectives on European Integration and European Identity. Teoksessa M. Kangaspuro (ed.), *Constructed Identities in Europe*. Helsinki: Aleksanteri Series 7/2007.

- Aalto, Pami. 2007b. The EU—Russia Energy Dialogue and the Future of Europe European Integration: From Economic to Politico-Normative Narratives. Teoksessa P. Aalto (ed.), *The EU—Russia Energy Dialogue: Europe's Future Energy Security*. Aldershot: Ashgate.
- Aalto, Pami, Dusseault, David, Kennedy, Michael ja Kivinen, Markku. Ilmestyy 2011. Towards a Political Sociology of Energy Policy. Teoksessa P. Aalto (ed.) *Russia's Energy Policy: National, Interregional and Global Dimensions*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Buzan, Barry. 2004. *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Börzel, Tanja (ed.). 2005. Special issue tributed to the work of Ernst B. Haas, *Journal of European Public Policy* 12:2: 215-394.
- Christiansen, Thomas, Jørgensen, Knud Erik ja Wiener, Antje (eds). 1999. The Social Construction of Europe. Special issue of *Journal of European Public Policy* 6:4:527-720.
- Collard-Wexler, Simon. 2006. Integration Under Anarchy: Neorealism and the European Union. *European Journal of International Relations* 12(3): 397-432.
- Güllner, Lutz. 2008. Threat or Risk? The Debate about Energy Security and Russia: Five Steps for a Scientific Research Programme. *Journal of Contemporary European Research* 4:2: 149-153.
- Harle, Vilho. 2009. Towards Interdisciplinary Research Programs in IR: Peace Research, the Frankfurt School and the English School as Models of Organizing Multidisciplinarity. Paper presented in the International Studies Association Annual conference, 14-18.2.2009, New York.
- Haukkala, Hiski. 2008. *Multi-Causal Social Mechanisms and the Study of International Institutionalisation: The Case of the EU-Russia Strategic Partnership*. Turku: Turun yliopisto.
- Holsti, Kalevi J. 1985. *The Dividing Discipline: Hegemony and Diversity in International Theory*. London: Routledge.
- Lakatos, Imre. 1970. Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes. Teoksessa Imre Lakatos ja Alan Musgrave (eds), *Criticism and the Growth of Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Moravcsik, Andrew. 1998. *The Choice for Europe: Social Choice and State Power from Messina to Maastricht*. London: Routledge/UCL Press.
- Panke, Diana ja Risse, Thomas. Liberalism. 2007. Teoksessa Timothy Dunne, Milja Kurki ja Steve Smith (eds) *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press.
- Strange, Susan. 1989. *States and Markets: An Introduction to International Political Economy*. London: Pinter.
- Wright, Quincy. 1995. *The Study of International Relations*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Wæver, Ole. 1997. Imperial Metaphors: Emerging European Analogies to Pre-Nation-State Imperial Systems. Teoksessa Ola Tunander (ed.), *Geopolitics in Post-Wall Europe: Security, Territory and Identity*, Oslo etc.: PRIO and SAGE.

Wæver, Ole. 2007. Still a Discipline after all These Debates? Teoksessa Timothy Dunne, Milja Kurki ja Steve Smith (eds), *International Relations Theories: Discipline and Diversity*. Oxford: Oxford University Press.

Zielonka, Jan. 2006. *Europe as Empire: The Nature of the Enlarged European Union*. Oxford: Oxford University Press.